

AVRASYA'DA SİLAHLARIN KONTROLÜ VE SİLAHSIZLANMA ALANLARINDA YENİ BİR ANLAYIŞA VE ÇABALARA GEREKSİNİM VAR

Teoman Ertuğrul TULUN

Analist

Analiz No : 2019 / 31

22.11.2019

2017 yılı başında yayımlanan Yeni Soğuk Savaşın Ön Cephesi ve Barut Fıçısı: Baltık Denizi Bölgesi, Baltık Devletleri ve Kaliningrad başlıklı AVİM analizimizde, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının, bunu takiben Polonya ve Baltık ülkelerinin NATO'ya katılımlarının ardından Kaliningradın Rusya için hayati bir ileri askeri üs haline geldiğini belirtmiş ve Rusya'nın Ekim 2016 da nükleer yetenekli İskender-M füzeleri ile birlikte yüksek yetenekli S-400 uçaksavar silah sistemini Kaliningrada yolladığına işaret etmiştik[1]. Bilindiği gibi, Kaliningrad İdari Birimi (Oblast), Polonya ile Litvanya arasında Baltık Denizi kıyısında bulunan Rusya Federasyonu'nun ana topraklarının dışında kalan bir toprak parçasıdır.

Söz konusu analizimizde, 8-9 Temmuz 2016 tarihinde Varşovada yapılan NATO Zirvesine de dikkat çekmiş, NATO Devlet ve Hükümet Başkanlarının Baltık ve Karadeniz dahil NATO sınırlarına yakın bölgelerdeki kışkırtıcı askeri faaliyetlere değindiklerini ve Baltık Denizi Bölgesindeki kötüleşen güvenlik durumu dikkate alarak, Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonyada ileri bölgede varlığı genişletilmiş güç bulundurulması kararı aldıklarını açıkladıklarını belirtmiştik.

Aynı analizimizde, bazı NATO-Rusya belgelerinin hükümlerinin yorumlanması konusundaki teknik ve akademi nitelikteki tartışmaların Baltık Denizi bölgesinde bir çatışma çıkma ihtimalinin azaltılmasına yardımcı olmadığının altını çizmiş, Karadeniz Bölgesi'nde de benzer bir eğilimin ortaya çıktığını belirmiş ve Avrupa'da güvenlik durumunun günden güne kötüleşmekte olduğu görüntüsünün mevcudiyetini vurgulamıştık. Bu endişe verici gelişmelere çare olarak, aşağıdaki hususları dile getirmiştik:

> Konvansiyonel silahların kontrolü belgelerinin ve güven/güvenlik arttırıcı önlemlerin neredeyse tümünün lafzının ve ruhunun tam olarak uygulanmadığı bir ortamda, Avrupada silahlanmanın kontrolünün sağlanması adına yeni bir çerçeve oluşturulması için görüşmelere başlanması en iyi seçenek olarak görünmektedir. Bu bağlamda 2016 yılının ikinci yarısında ☀ yapılan öneriler ve daha sonra AGİTin 9

Aralık 2016 tarihindeki Hamburg Bakanlar Konseyinde kabul ettiği AGİT uygulama alanında güvenlik riskleri konusunda diyalog başlatılmasına ilişkin karar umut vericidir.

Geçtiğimiz yıl 7 Aralık'ta Tass Haber Ajansında yer alan bir haberde, Litvanya eski cumhurbaşkanı Rolandas Paksasın, Moskova'da Rusya Cumhurbaşkanı ile yaptığı görüşmeden sonra Rusyanın ve Litvanyanın Baltık Bölgesi'nde silahsızlanma sürecini başlatabileceğini söylediği belirtildi. Habere göre, Roland Paksas Moskova'da Vladimir Putin ile görüştü ve Rus lider, eski Litvanyalı liderin girişimine olumlu cevap verdi[2]. Kremlin sözcüsü Dmitry Peskov, toplantının yapıldığını doğrulamakla birlikte, bu hususta hiçbir ayrıntı vermedi. Paksas, Moskovadan Vilniusa döndükten sonra gazetecilere verdiği demeçte, "Litvanyanın ve Rusyanın Baltıktaki toprağı olan Kaliningradın daha iyi ilişkiler kurabileceğini, silahsızlanma süreci başlatabileceğini ve bu bölgede istikrarı yeniden tesis edebileceğini söyledi. Litvanya eski cumhurbaşkanı, Baltıktaki silahsızlanma sürecinin, devletlerin silahsızlanma konusunda başarılı bir şekilde işbirliği yapabileceğini ve bunu daha önce gerçekleşen her şeyden tamamen farklı bir şekilde gerçekleştirebileceğini gösteren bir pilot proje haline gelebileceğini kaydetti. Yukarıda değinilen haberden, bu girişimin ana hedefinin Avrupayı Rusyayı tecrit etmenin yapıcı olmayacağına inandırmak ve Avrupa ülkelerini Moskova ile diyaloga girmeye ikna etmek olduğunu anlıyoruz. Bu bağlamda, söz konusu girişimin, silahsızlaştırılmış bölgenin Litvanya, Letonya, Estonya ve Kaliningrad bölgesini kapsamasını öngördüğü de açıklanıyor.

Hatırlanacağı gibi, Avrasya son birkaç yılda Soğuk Savaş döneminden bu yana yapılan en büyük askeri tatbikata tanık oldu. Bu bağlamda, Rusya büyük askeri tatbikatlar yaptı. Çok sayıda askerin ve askeri teçhizatın katılımıyla gerçekleştirilen Vostok-2018 büyük ölçekli askeri tatbikatı bu konuda bir örnektir. Bölge ayrıca, NATOnun Norveçte ve çevresindeki Kuzey Atlantik ve Baltık Denizi bölgelerinde Trident Juncture 2018 adı altında düzenlenen geniş çaplı bir NATO askeri tatbikatına da tanık oldu.

Avrasya'da İşbirliğine Dayanan Yeni Güvenlik Düzenine Acil Gereksinim başlıklı makalemizde, Avrupadaki neredeyse tüm silahların kontrolü rejimlerinin maalesef önemini kaybettiğini, özellikle 2014te Ukraynadaki ihtilafın patlak vermesinin ardından önemini yitirdiğini ve AGİT alanında güvenilir konvansiyonel silahların kontrolü rejimlerinin varlığından söz edilemeyeceğini vurgulamıştık[3]. Bu rejimlerin aşınmasına paralel olarak, yukarıda belirtildiği gibi, askeri birliklerde, yetenekli silahlarda, büyük ölçekli askeri tatbikatlarda ve daha yüksek savaşa hazırlık seviyelerinde bir artışa şahit olduğumuzdan söz etmiştik. Bu makalemizde ayrıca, bu olumsuz gelişmelerin tek çaresinin Avrasya'daki silahların kontrolü mekanizmalarını canlandırmak olduğunu belirtmiştik. Bu amaçla, iyi niyetli diyaloga girilmesine gereksinim bulunduğunu kaydetmiştik. Aslında, Kaliningrad bölgesiyle ilgili yukarıda değinilen türde yeni tekliflerin, bir anlamda, yeni silahların kontrolü ve silahsızlanma düzenlemeleri konusunda diyalog başlatma çabalarına yol açabilecek bir düşünce egzersizi olarak göz önünde tutulması yararlı olabilir.

Bu bağlamda, nükleer alandaki gelişmeler de endişe vericidir. ABD'nin 2 Ağustos 2019'da Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması'ndan resmen çekildiği ve Rusya Federasyonu'nun da Antlaşmanın sona erdiğini duyurduğu unutulmamalıdır. Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşmasına (NPT) taraf nükleer silah sahibi devletlerin,

caydırıcılığın bölgesel ve uluslararası güvenliğin korunmasında rol oynamaya devam ettiğini iddia ettikleri bilinmektedir. Bu arada, NPT ye taraf pek çok nükleer silah sahibi olmayan devlet, yeni nükleer silahlanma yarışı ve nükleer silahsızlanma alanındaki olumsuz gelişmeler hakkındaki endişelerini dile getirmektedirler. Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşmasının (NPT) 2020 Gözden Geçirme Konferansı hazırlıkları başlamıştır[4]. NPT ye taraf tüm devletlerin, Antlaşmanın girişinde mümkün olan en erken tarihte nükleer silahlanma yarışının sona ermesini sağlama niyetlerini açıkladıkları ve nükleer silahsızlanma yönünde etkili tedbirler alma sorumluluğunu üstlendikleri unutulmamalıdır. Ayrıca, Antlaşma'nın (NPT) 1995 yılında taraf devletlerce, Antlaşmanın işleyişi incelendikten; Antlaşmanın tüm hükümlerine uyulması, uzatılması, Antlaşma ya evrensel düzeyde uyulması, nükleer silahların tamamen ortadan kaldırılması ve sıkı ve etkili bir uluslararası kontrol altında genel ve tam silahsızlanma konusunda bir antlaşma yapılması hususları teyit edildikten sonra süresiz uzatıldığı unutulmamalıdır[5]. NPT' ye taraf bir dizi nükleer silaha sahip olmayan devletin bu hükümleri yaklaşmakta olan gözden geçirme konferansı sırasında Antlaşma'nın nükleer silah sahibi devletlerine hatırlatacaklarına şüphe yoktur.

Tüm bu gelişmeler bize uluslararası barışı ve güvenliği sağlamakta silahların kontrolünün ve silahsızlanmanın önemini hatırlatıyor. Önümüzdeki dönemde Avrasya'nın çatışmaya değil uzlaşmaya ihtiyacı var. Bu da, silahların kontrolü ve silahsızlanma dâhil tüm alanlarda iyi niyetli bir diyalog tesis edilmesini gerektiriyor.

**Bu analiz yazısının aslı İngilizce olarak kaleme alınmıştır.*

***Fotoğraf: https://rarehistoricalphotos.com*

[1] Teoman Ertuğrul Tulun, Front Line And Powder Keg Of The New Cold War: The Baltic Sea Region, Baltic Countries, And Kaliningrad, *Center For Eurasian Studies (AVİM)*, 21 Şubat 2017, 2017 / 9, https://avim.org.tr/en/Analiz/FRONT-LINE-AND-POWDER-KEG-OF-THE-NEW-COLD-WAR-THE-BALTIC-SEA-REGION-BALTIC-COUNTRIES-AND-KALININGRAD.

[2] Lithuania, Russia Could Launch Demilitarization in Baltic Lithuanian Ex-President, *Russian News Agency*, 07 Aralık 2018, https://tass.com/world/1034805.

[3] Teoman Ertuğrul Tulun, There Is an Urgent Need for a New Cooperative Security Order in Eurasia, *Hürriyet Daily News*, 19 Ekim 2018, http://www.hurriyetdailynews.com/opinion/teoman-ertugrul-tulun/there-is-an-urgent-need-for-a-new-cooperative-security-order-in-eurasia-138038.

[4] 2019 Preparatory Committee for the 2020 Nuclear Non-Proliferation Treaty Review Conference (United Nations Office for Disarmament Affairs, 29 Mayıs 2019), https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt2020/prepcom2019/.

[5] Extension Of The Treaty On The Non-Proliferation Of Nuclear Weapons (United Nations, 17 Mayıs 1995), NPT/CONF.1995/32, https://unoda-web.s3-accelerate.amazonaws.com/wp-content/uploads/assets/WMD/Nuclear/1995-NPT/pdf/NPT_CONF199503.pdf.

Yazar Hakkında :

Teoman Ertuğrul Tulun , Avrasya İncelemeleri Merkezi'nde (Ankara) analisttir. Dr. Teoman Ertuğrul Tulun, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi doktorasını Ankara İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi'nde tamamladı. Avrupa Birliği Çalışmaları, Küreselleşme, Yabancı Düşmanlığı, Nefret Söylemi Çalışmaları ve Uluslararası İlişkiler *alanlarında çalışmalar yapmaktadır.*

Atıfta bulunmak için: TULUN, Teoman Ertuğrul. 2026. "AVRASYA'DA SİLAHLARIN KONTROLÜ VE SİLAHSIZLANMA ALANLARINDA YENİ BİR ANLAYIŞA VE ÇABALARA GEREKSİNİM VAR." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2019 / 31. Kasım 22. Erişim Kasım 15, 2026. https://avimbulten.org/tr/Analiz/AVRASYA-DA-SILAHLARIN-KONTROLU-VE-SILAHSIZLANMA-ALANLARINDA-YENI-BIR-ANLAYISA-VE-CABALARA-GEREKSINIM-VAR

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE
Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax**: +90 (312) 438 50 26
@avimorgtr
https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi
E-Posta: info@avim.org.tr
http://avim.org.tr

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır